

1720

171

0-73

1914

y-4. r93

2010

3

ՕՎԻՏԻՈՍ

ՄԻՐԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍԵ

Թարգմանեց Խաչերինկէ
Ե. Մ. Ա. Ղ. Ա. Ս. Ե. Ն.

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ - ՊԱՊԻԿԵԱՆ

1914

~~157~~
~~0-73~~

171
0-73

պ.

ՕՎԻՏԻՈՍ

12

Printed in Turkey

10

ՄԻՐԵԼՈՒ ԱՐՈՒԷՍԸ

Թարգմանեց Խալիբեկն
Ե. Մ. Ա. Ղ. Ա. Ս. Ս. Ն.

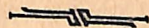
Կ. ՊՈԼԻՍ
ՅԱԿՔ. ՆՇԱՆ - ՊԱՊԻԿՍԱՆ
1914

ԿԵՆՏՐՈՆԱՆՏԵՂԻ
Հ. ԿՈՇԿՆԻՔԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
Պատրիսիանոս Գրատար
Կ. ՊՈԼԻՍ
Կ. ՊՈԼԻՍ Կ. ՊՈԼԻՍ
Հ. ԿՈՇԿՆԻՔԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

9174 - 222

Printed in Turkey

ՅԱՌԱԶԱԲԱՆ

Միտելու արուեստ մը չկայ, կայ գուցէ խաբէլու արուեստը, զոր կ'աւանգսնէ այս գիրքը, — Էջմարիտ սերք այն որ հոգիներէն կուգայ օրհնէ ջուկի ինչպէս եւ հնարք, ու այդանդակ բան մը պիտի ըզար եթէ երթէ կարենար սորվուիլ բնագրէ եւ արեւ սարքեր բանէ մը:

Այն խորհուրդները զոր Օվիսիոս կուսայ երկու սեռին աչ իւր այս բոկում, կը վերաբերին այն քեթեւ սեռերուն, շնորհներու այն ստորեայ տուրեւտին որով կարոս են հնարքներու միջեւ իսկ կեդո՞իքի կարենայ ծնելու եւ կարենայ ապրելու համար: Օգտակար՝ չեմ գիտեր թէ որքան կրնան ըզար սնունք, քանի որ օգտակար չեն եղած նոյնիսկ զանոնք տուրդին, Օվիսիոսին, որ երեք անգամ անուսնացած եւ երեք անգամ բաժնուած է իւր կնոջսին: Բայց անոնց ընթերցումը գիրքի մը տուած անենամեծ հաճոյքներէն մին է: Անէն բանէ առաջ այլակերպութեանց հեղինակը կը զարնացնէ սիրահարներու հոգեբանութեան իւր վճիտ, խորունկ, սրամիտ ընթերցումովը ու նոյնչափ իւր իրապաշտ գրողի կերպի, ազգու ու գեղեցիկ ոճովը: Այդպէս է որ ինչ որ ըսած է ան սիրոյ մասին ասիէ գրեթէ երկու հազար տարի առաջ Էջմարիտ է այսօրուան զգացումներուն եւ գեղեցիկ այսօրուան գրականութեան համար: Ու եթէ կը տարբերի ան տեղ տեղ մեր դարէն միայն այն կողմով է որով սերտորէն կ'ապրուած է ան իւր դարուն: Օվիսիոսին դարը, կուսպաշտութեանը, արեւի իրական ընթերցում մ'ունէր կնոջ մասին զոր կը գնահատէր մարդէն բա-

3029

39

2001

գայայտօրէն ստուադաս իբր հանոյժի միջոց մը, ե՛զ մը յով, զորի այն ազնուացումնէն զոր յետոյ քիստնէնութիւնը տուաւ անոր, իր հաւասարութեան եւ զգաստութեան սկզբունքով:

Այս կենցախան ժպարեւ ե՛ որ իբր նմոյշ կը ծառայէ Օմիսիոսին եւ որուն վրայ կը խօսի ան այնքան ռիսակաջօրէն, «Խաղա՛ կիներուն հետ, կը պատահիք ան, առանց խղճահարութեան, խաթե՛ խաթողները. ստուց մեծ մասը դաւաճան ցեղի մը կը պատկանի»:

Յետոյ քանի մ'եջեր որովք այսօր իրաւաւք անօրայի կը նկատուին հեղինակի մը կողմէ գիտի մը մէջ դրուելու եւ որովք կը վերջացնեն այս գրոյթը. կարդարանան պարզապէս այն միջավայրով եւ այն բարեւրով որոնց մէջ գրուած են անոնք: Մի՛ հարցնէք թէ Օմիսիոս զանոնք գրելու պահուն ջունեցա՛ւ այն շիկնումը զոր դուք ունիք զանոնք կարդալու աստէն: Երեւակայեցե՛ք Հերանոս Հռոյմը իւր Սարունական, Պագանական շուայսանի սօներով, այն ազատութիւնը եւ քաղաք որով մարդիկ կը սարուէին իրենց սարիական հակումներէն, դեռ չխաթարուած քաղաքակրթական նրբութիւններէ եւ հոգեբանական կենսիւններէ, երեւակայեցե՛ք Աւսդիկը, Էթեն որոնց պաշտամունքին մէջ անբող ժողովուրդ մը կը բաժնէր պաշտամունքը հեշտանիւն, զեղեցկութեան եւ դուք շատ բնական պիտի գտնէք որ այդ դարն ապրած քանաստեղծ մը քաջուած է՛րջայ իւր գրիւն մէջ դնելու այն գաղտնիքները զոր բնութիւնը կուտուցանէ անհուն, եւ զոր բարգմանիչը չշեղելու համար ներկայ բարեւրին սիրով պիտի յապաւոր եթէ իւր ճշգրտութեան զգացումը նուազ մեծ ըլլար քան իւր անօրիաճութիւնը:

Յ. Մ. ԱՂԱՍԵԱՆ

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ ՄԱՆՉԵՐՈՒՆ

I

Կ Ն Ո Ձ Ը Ն Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ը

ԲՅ պարագաները քեզ թողատու են, և երբ կրնաս զործել ազատ ամէն կապէ, ընտրէ այն կինը որուն պիտի ըսես, — «Բեզ միայն կրցայ սիրել» Ասիկա քեզի պիտի չիյնայ երկինքէն, գեղիւտին թեւերուն վրայ, — քու աչքերդ են որ պէտք են փնտռել քեզի յարմարիք կինը:

Դուն, որ քիչ շատ տեւական սէր մը կը փնտռես, սորովէ՛ նախ այն տեղերը ուր կիները կը յաճախեն: Չեմ ըսեր արդէն որ այս փնտռատուքի կոչը առագաստ բանայ, կամ հեռաւոր ճամբորդութիւններու ձեռնարկէ:

Եթէ պէտք կայ, քեզ հրապուրելու համար, երբ ատարդութեան ծագիլի մը, դեռատի ազդիկներ պիտի ներկայանան աչքերուդ. եթէ աւելի հասուն գեղեց-

կութեան մը փափաքող ես, այդ տեսակէն հազար հատ կիներ համակրութեանդ պիտի արժանանան, և դուն ընտրանքի չփոթաթիւնը պիտի ունենաս: Եթէ, ընդհակառակը, աւելի լեցուն և աւելի խելօք տարիքէ միայն ախորժ կ'ըգաս, այս դեռատի կիներէն, հաւատա՛ ինծի, պիտի գտնես նոյնպէս մեծ թւով:

Որո՞ս մանաւանդ թատրոնին մէջ: Իդձերուդ ամենէն յարմար վայրն է այդ տեղը: Գուն հող պիտի գտնես այն կիներ զոր կը սիրեն, այն զոր կը խաբեն, այն զոր միայն մէկ անգամ կ'առնեն, ա՛յն որուն կ'ուզեն կապուիլ: Անոնք հող կուգան դիտելու համար, մանաւանդ դիտուելու համար: Այս այն տեղն է ուր անմեղ գեղեցկութիւնը ամէնէն աւելի ենթակայ է վճարանքներու:

Մի մոռնար կրկէսը ուր քաջարի երիւարներ յաղթանակի համար կը մրցին: Իւր շրջապատին անհունութիւնը նպաստաւոր է սիրահարներուն: Բնաւ հարկ չկայ, այս տեղ, մասներու լեզուին՝ գաղանփքներդ արտայայտելու համար, կամ գլխու նշանի մը՝ ըսելու համար թէ հասկցած ես: Նստե՛ սիրուհիիդ կարելի եղածին չափ մօտը, առանց որ սակայն գործաւորը մը ձեզ բաժնէ: Տեղաւորուէ՛ ճիշդ անոր քովիկը: Այն ատեն գործը կը մնայ միայն խօսք բանալու մէջ և, խօսելու համար, օգտուելու ամբոխին աղմուկէն: Հարցո՛ւր հեռաբարձութեամբ՝ մանող ձիերուն անունները, և, առանց ուշացումի, գովէ՛ այն ձին զոր ան կը գովէ, որն ալ ըլլայ ան: Եթէ պատահի որ փոշի մ'իջնայ սիրուհիիդ վզին, վանէ՛ զայն մատովդ. եթէ այդպէսով չիջնայ, կրկին վանէ զայն: Ամէն ինչ պէտք է քու փութիտ հոգածութեանդ իբր պատրուակ ծառայէ:

Եթէ իւր փէշը քիչ մը շատկեկ գետին քսուի, վերցո՛ւր զայն նախանձոտ ձեռքով մը, որպէս զի բան մը շաղտոտէ զայն, — արդէն, իբր վարձատրութիւն քու հոգատարութեանդ, սիրուհիդ թոյլ պիտի տայ քեզի որ իւր սրունքը նշմարես:

Ո՛վ որ ալ ըլլայ ձեր ետին գտնուող անձը, ուշադրութիւն ըրէ որ ծունկովը չճնչէ անոր քնքուշ մարմինը: Ոչինչ մը կը հրապուրէ այս թեթեւ գլուխները: Շատեր բաղդաւոր եղած են, ճարտար ձեռքով մը շտակած ըլլալուն համար նստելու յատուկ բարձերը, հովահարով մը օդը շարժած ըլլալուն, նազելի ոտքի մը տակ աթոռակ մը դրած ըլլալուն համար:

Խնճոյքի սեղաններն ալ առիթներ կը հայթայթեն, և հոն, գինիէն զատ, ուրիշ բան մ'ալ կ'ստացուի: Գինին զգայարանքները կը արամաղրէ և տարփական հրայրքներու դիւրամատչելի կը դարձնէ, — զգուշութիւնները, հալածուած երկար գինարբուքէ, մէկ կողմ կը նետուին: Այն ատեն, խնդուքները ծայր կուտան. չքաւորը առատութեան եղջիւրին ձեռք կ'երկարէ. վիշտերը և հոգերը ալ խորշոմներ չեն կազմեր ճակատներուն վրայ. անկեղծութիւնը, այսօր այնքան հազուագիւտ, լեզուները կը քակէ և աստուած մըն է որ կեղծիքը կը վանէ: Այնտեղ է որ մանկամարդ աղջիկները յաճախ գրաւեցին երիտասարդ սիրտերը. որովհետեւ Աստղիկը գինիին մէջ, կրակը կրակին մէջ ըսել է: Այսպիսի պարագաներուն, շատ մի՛ վստահիր աղօտ ջահի մը, — գիշերը և գինին գեղեցկութեան մասին մեր դատումը սխալի կը մատնեն:

II

Հ Ր Ա Պ Ո Ւ Ր Ա Ն Ք

Համոզուէ՛ նախ թէ ամէն կին կրնայ գլխէ հանուելի, և դուն գլխէ պիտի հանես: Միայն ցանցերդ լարէ: Աւելի դիւրին է որ թռչունները գարնան և ձյունները ամռան լուռ մնան, աւելի դիւրին է որ Մէնայի շուները նապաստակին կռնակ դարձնեն, քան թէ կին մը դիմանայ երիտասարդի մը հեշտագրգիւ հրաւերին: Այն կինն իսկ, որ կրնայ լուրջ կարծուել, հաւանութիւն պիտի յայտնէ մտովին: Գաղտագողի սէրը հաճելի է կլներուն ինչպէս մանչերուն: Էրիկ մարդը իւր զգացումը լաւ չկրնար ծածկել, կինը աւելի սքօղուն տենչանքներ ունի: Մարդերուն աւելի յարմար պիտի ըլլար շատ չբացուել, և տեղի տուած կլները աղաչողի դերը պիտի կատարէին:

Շնորհն կամ մերժեն, կլները կ'ուզեն որ իրենց պաղատինք: Եթէ մերժուէիր, այդ մերժումը քեզի համար վտանգ մը չունի: Բայց ինչո՞ւ համար պիտի մերժուիս, երբ ամէն նոր հաճոյք սիրելի է և երբ ուրիշին ինչքը մերինէն աւելի կը հրապուրէ մեզ: Դրացիին հաւնձքը մեզի միշտ ամենէն առատը կը թուի, և իւր հօտին սաինքները ամենէն կայտառները կը կարծուին:

Եւ է՛ն առաջ, ջանացիր յարաբերութիւն մշակել դարպասելիք կնոջ սպասուելին հետ, — ստիկա քեզի պիտի դիւրացնէ արշաւը: Հասկցիր թէ ան իւր տիրուհին կատարեալ վստահութիւնը կը վայելէ՞, և թէ անոր յանցաւոր իրձերուն գաղտնապահ բաժնեկլիցն է: Այս կինն է որ դուն պէտք ես շահիլ աղաչանքներով և խոստումներով: Եթէ այդ բանին հաւանի, փնտռածդ

դիւրութեամբ պիտի գտնես: Թող ան ընտրէ այն վայրկեանը ուր պիտի կրնայ յարմարօրէն աղդել գեղունիիդ մտքին վրայ: Այս վայրկեանը, անոր շուրջ ամէն բան ուրախ եզած ատենը պիտի ըլլայ: Երբ սիրաբը զուարթ է, երբ ո՛չ մէկ վիշտ դայն կը ճնշէ, ան կը բացուի և սէրը մեղձօրէն կը սպրդի հոն:

«Բայց, կը հարցնես ինձի, լաւ չէ՞ սպասուելին իսկ հրապուրել. այս կերպ դործիլը շատ բաղդաւոր է:» Մին քեզ պիտի օգնէ յաղթելու, միւսը գործք պիտի աւրէ: Մէկը սիրտնիին շնորհները քեզի պիտի դիւրացնէ, ուրիշ մը ամէնը իրեն պիտի վերապահէ: Այս բանը պարագաներէն կախում ունի: Որքան ալ սպասուելին քու դործիդ կը նպաստէ, իմ կարծիքովս աւելի լաւ է որ ետ կենաս անոր դարպասելէ: Այսու հանդերձ, եթէ այս վերջինը, երբ կուտայ կամ կ'առնէ նամակները, քեզի հաճելի երեւի այնքան իւր դեղեցկութեամբ որքան իւր բարեացակամութեամբ, ջանացիր է՛ն առաջ ձեռք անցնելու անոր տիրուհին, — միւսը վերջէն պիտի գայ: Սէրը պէտք չէ սպասուելիով սկսիլ: Միտքդ պահէ միայն, եթէ ո և է հաւատք ունիս իմ արուեստիս վրայ, Գէ պէտք է կամ բնաւ չհորձել ձեռնարկը կամ դայն մինչեւ վերջը տանիլ: Սպասուելին ալ քեզ չպիտի մատնէ, այն օրէն ուր ան կիսովին մասնակից է քու յանցանքիդ: Գործը մի՛ լքեր, և միայն յաղթակա՛ն ետ քաշուէ: Այն ատեն, քեզ մեղասակից՝ ան պիտի չմատնէ քեզ, և դուն տեղեակ պիտի ըլլաս սիրունիիդ թէ՛ գործերուն թէ՛ խօսքերուն: Բայց խիստ դաղանապահ եղիր, — եթէ ծախուած սպասուելին իւր լեզուն լաւ բռնէ, գեղունիդ ալ քեզի համար խորհուրդ պիտի չունենայ:

Սոստուճներ ըրէ. — դուն ոչինչ կը կորսնցնես խոստանալով: Ամէն մարդ կրնայ հարուստ ըլլալ խոստումներով: Յոյսը, եթէ մարդ անոր հաւատայ, երկար տանն կը աւելէ, — խարող տատուած մըն է, անշուշտ, բայց սիրելի է մեզի: Եթէ բան մը տաս, վախ կայ որ ճամբու դրուիս, շահադիտական ակնկալութեանդ համար, — կինը պիտի պահէ քու սլարդեաներդ և բան մը կորսնցուցած պիտի չըլլայ: Բայց միշտ ջանացիր այնպէս երեւնալու թէ տալու վրայ ես այն բանը զոր չես տար երբէք: Կարեւոր կէտը, ծանր խնդիրը, առաջին համարյր մ'առնեն է, առանց բան մը վճարած ըլլալու: Այն առան, տուածը ուրիշ անգամ ձրի չտալու յոյսով, սիրուն արարածը գայն դարձեալ պիտի չնորհէ քեզի:

Թող քու նամակներդ վտահութիւն ներշնչին, թո՛ղ մտերմական ոճ մ'ունենան, բայց անուշ, և թող կարդացողը կարծէ թէ դուն իսկ կը խօսիս: Եթէ կինը սիրատուանդ մերժէ և քեզ վերադարձնէ առանց կարգացած ըլլալու, յուսա՛ թէ որ մը գրածներդ պիտի կարդայ և յամառէ՛ ձեռնարկիդ մէջ:

Կարդաց և չուզեր պատասխանել. մի ստիպեր գայն. միայն ջանա՛ որ ան շարունակէ կարդալ քու նամակներդ: Այն կինը որ հաճեցաւ կարդալ, պիտի հաճի նաև պատասխանել, — այս ամէնը պիտի գայ հետզհետէ և իւր առնին:

Գուցէ նախ քեզի պիտի հասնի բարկացող նամակ մը քեզ յանձնարարելով որ հաճիս վերջ տալ հեռագրողուններուդ: Բայց կինը կը վախնայ իր փափաքածէն և կը մաղթէ այն զոր չփափաքիր, հասկնալու համար քու հաստատակամութիւնդ: Յամառէ՛ և քիչ առնեն ըղձանքներդ պիտի պսակուին:

Ժամանակդ մի վաճանք մագերդ երկաթով ոլորելու, ո՛չ ալ փռուզաով մորթդ փայլեցնելու: Անխնամ գեղեցկութիւն մըն է որ կը վայելէ էրիկ մարդուն: Սիրէ մաքրութիւնը, կիզէ՛ մորթդ ֆիզիքական մարդանքներով: Կրէ վայելուչ թօկա մը, առանց արատի: Թող լեզուդ ուռոյցքներով լիցուն չըլլայ և թո՛ղ ակուաներդ գերծ ըլլան դեղին աղտն: Թո՛ղ ոտքդ չսողայ շատ լայն կօշիկի մը մէջ: Թո՛ղ անձարակ կրտուածք մը չազեղցնէ քու խիտ մագերդը, այլ ճարտար ձեռք մ'ըլլայ մագերդ և մօրուքդ կարողը: Թող խնամով կարուած եղունգներդ ո՛չ մէկ աղտոտութիւն կրեն: Թող բերանդ ո՛չ մէկ գէշ հոտ դուրս տայ և թող գեղունիիդ բուրմունքը չապակոսնի անշահ հոտով մը: Զգէ՛ վաւաշտ կիներուն մնացածին հոգը !:

Ահա տեսակցութեան վայրկեանը: Հեռու ասկից, գեղջկական ամօթխածութիւն: Ուժը և Սատկիլը կը ժպտին յամարձակին: Միտք չունիմ քեզ սորվեցնելու ճարտասանութեան կանոնները. կը բաւէ որ սկսիս, մնացածը պիտի գայ ինքնաբերաբար: Պէտք է որ սիրահարին դերը կատարես և նկարագրես քու վէրքը: Կարելի ամէ՛ն միջոցով, ջանա՛ գայն համոզել: Շատ դիւրութեամբ պիտի հաւատայ քեզի. ամէն կին ինքզինքը սիրուն կը գտնէ, և է՛ն ազեղը գո՛հ է իւր աեսքէն: Յաճախ, սակայն, ան որ սէրը կը կեղծէ ի վերջոյ կը սիրէ լրջօրէն և կ'ըլլայ իւրնախապէս կեղծածը: Հեռեւաբար, սիրուն օրիորդներ, ներողամիտ եղէք անոնց հանդէպ որ սիրահարի դերը կը կատարեն: Իրենց զգացումը՝ վայրկեան մ'առաջ ստող պիտի փոխուի անկեղծ զգացումի: Ստեղծ է սպրդելու գեղունիիդ սորտին մէջ շողոքորթութեամբ, ինչպէս ջուրը կը թա-

փանցէ իւր ափունքին: Մի՛ վարանիր գովելու իւր դէմքը, իւր մաղերը, իւր իլաձեւ մասները և իւր սիրուն ոտքը: Էն պարկեշտը կը գրաւուի այն ներքողներէն որոնք կ'ուզուին իւր գեղեցկութեան և կոյսերը կը փափաքին որ հրապուրիչ արտաքին մ'ունենան:

Երկչոտ մի՛ ըլլար խոստումներուդ մէջ, — խոստումները կը խանդավառեն աղջիկները: Աստուածները վկայ բռնէ քու անկեղծութեանդ: Խաղա անոնց հետ առանց խղճահարութեան: Խաբէ՛ խաբողները, ասոնց մեծ մասը դաւաճան ցեղի մը կը պատկանի. Թող ինչան իրենց իսկ թակարդին մէջ:

Արցունքներն ալ իրենց առաւելութիւնը ունին, — ասով է որ դուն պիտի կակուղցնես աղամանդը: Ջանա որ, եթէ կարելի է, սիրուհիդ այտերդ խոնաւ տեսնէ: Եթէ արցունքները պակսին — որովհետեւ անոնք միշտ փափաքուած վայրկեանին չեն դար — թրջէ աչքերդ մասնակորով:

Ո՛րն է այն փորձառու դարպասողը որ համբոյրով մը չհաստատէ իւր շողոքորթութիւնները: Եթէ սիրուհիդ չտար դայն, քիչուն ա՛ռ ամէն գնով: Սկիզբները գուցէ պիտի բարկանայ և քեզի չար պիտի կոչէ: Բայց դէմ կենալով հանդերձ, ան կ'ուզէ տեղի տալ: Միայն հող տար որ հապճեպով առնուած համբոյրներդ չվիրաւորեն իւր քնքուշ շրթները: Այն սիրահարը որ համբոյր մը առած է եթէ չառնէ մնացածը, արժանի է հորսրնցնելու այն չնորհներն ալ զոր ստացած է: Այս համբոյրէն վերջ, ի՛նչ կը պակսէր քեզի ուրեմն որ բոլոր տեսչանքներդ չկատարուեցան: Աւա՛ղ, դուն առաքինի չեղար, այլ պարզապէս տխմար: Ատիկա բռնութիւն և

դաժ պիտի ըլլար, կ'ըսես: Բռնութիւնը հաճելի է կիներուն: Այն բանը զոր կը սիրեն տալ, յաճախ կ'ուզեն որ խլուի իրենցմէ: Չկայ կին մը որ երջանիկ չըլլայ սիրոյ յանդուգն ձեռնարկներուն զո՛ր եղած ըլլալու համար, և համարձակութիւնը իրեն պարզեւի մը տալուորութիւնը կ'ընէ: Բայց այն կինը որ, կրնալով հանդերձ բռնապատուիլ, անեղծ կ'ելլէ թուերէդ, իւր դէմքին վրայ եթէ ուրախութիւնը ցոլացնէ, սրտին մէջ ախրութիւնը կը կրէ:

Սիրահար մը պէտք է որ ամգոյն ըլլայ, — ամգունութիւնը սիրահարներուն վայել, անհրաժեշտ երեսի գոյնն է: Նիհարութիւնը կը յայտնէ նմանապէս իւր հոգեկան զգացումները: Իղձերուդ պտակումը տեսնելու համար, ջանա՛ որ գութ շարժես, որպէս զի քեզ տեսնելով ամէն մարդ կարենայ բացազանչել, — «Կը սիրէ»:

Մի՛ գործածեր նոյն միջոցները ամէնուն հանդէպ: Ծեր եղնիկ մը հեռուէն կը նշմարէ թակարդները: Եթէ շատ գիտուն երեւա՛ նորահասի մը կամ շատ կրակոտ՝ խոհեմի մը, մին եւ միւսը պիտի զգուշանան քեզմէ: Ահա թէ ինչու, այն կինը, որ կը վախնայ յանձնուելու պատուաւոր մարդու մը, անձնատուր կ'ըլլայ կոպիտի մը զգուանքներուն:

III

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՆՈՒԻ ՅԱԶՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Հեռու քեզմէ մեղապարտ կեզծիքը: Սիրուելու համար, հեղահամբոյր եղիր: Եւ ասոր ո՛չ գեղեցիկ դէմք մը և ոչ ալ գեղեցիկ ձեւ ու հասակ մը պիտի բաւեն: Սիրուհիդ քեզի կապելու և երեսի վրայ ձըգ-

ուելու անակնկալը չունենալու համար, մտքի ձիրքերը միացուր մարմնի առաւելութիւններուն: Գեղեցկութիւնը դիւրաբեկ հարստութիւն մըն է. քանի տարիքիդ մէջ յառաջանաս, այնքան ան պիտի նսեմանայ, — միայն ատեն մը կը տեւէ ան: Սիրուն երիտասարդ, քիչ ատենէն մազերդ պիտի ճերմկին. քիչ ատենէն խորշոմները պիտի դան ահօսելու մարմինդ: Չարիքին առաջքը առնելու համար, ժամանակէն չաղդուող միտք մը կազմէ դուն քեզի: Միայն այս է որ մեզի կ'ընկերանայ մինչև մեր վերջին օրը: Տեւական սէր մը ունեցիր գեղարուեստի, յունարէնի և լատիներէնի ուսման:

Ամէն բանէ առաջ նուրբ հաճոյակատարութիւնն է որ սիրտերը կը գրաւէ: Անտաշութիւնը և կծու խօսուածքը ատելութեան պատճառ կ'ըլլան: Հեռու քեզմէ ընդդիմախօսութիւնը և խայթիչ բառերը, — սէրը քաղցր է և կը սնանի քնքուչ բառերով: Կոխուլ է որ կը վըտարէ կինը իւր ամուսինը և ամուսինը իր կինը. այսպէսով կը կարծեն թէ մէկզմէկէ վար չեն մնար: Ասիկա վայել է, արդէն, ամուսիններու, վէճերը ամուսնութեանց բաժինը ըլլալով. բայց թող սիրունի մը միայն անուշ խօսքեր լսէ: Դուք օրինական պարտքի մը համար չէ որ մտած էք նոյն անկողինը. — ձեզի համար, օրէնքը, սէրն է.

Եթէ սիրունիդ շատ ժպտերես չերեւայ, եթէ հաճոյակատար չէ քեզի համար որ զինք կը պաշտես, հանդուրժէ՛ և համբերէ՛. պիտի մեղմանայ ան: Համբերութիւնը կը յաղթանակէ նումիտիոյ վաղերուուն և առիւծներուն: Գեղմէ պահանջուածը ընել կեղծէ: Մի՛ հաւնիր այն բանին զոր ան չհաւնիր. եթէ ան բան մը գովէ, գովէ՛. կրկնէ՛ ինչ որ կ'ըսէ. ուրացիր ինչ որ

կ'ուրանայ: Կը խնդա՞յ, դուն ալ խնդա. կուլա՞յ. լա՞ց քու կարգիդ: Քու դէմքդ կարգաւորէ իրենին համեմատ:

Բռնէ՛ անոր վրայ իւր հովանոցը. ճամբայ մը բաց իրեն բազմութեան մէջէն. փութա՛ աթոռակ մը քշելու իւր անկողնին քով: Քաշէ՛ իւր սանտալները և կամ անցուր դանոնք իւր նազելի ոտքին: Երբեմն ալ, երբ դուն իսկ կը սառիս, պիտի ստիպուիս կուրծքիդ վրայ տաքցնելու իւր պաղած ձեռքերը:

Քեզի հրամա՞ն տրուած է հրապարակին վրայ գրտնուելու. ջանացիր ժամադրութեան ներկայ ըլլալ որոշուած ատենէն առաջ և մեկնել շատ ուշ ատեն միայն: Եթէ սիրունիդ կը պահանջէ որ ուրիշ տեղ երթաս շուտով, ձգէ՛ ամէն բան, վաղէ՛, և թող բազմութիւնը չյամեցնէ քու քայլերդ: Իրիկունը, խնձողքէ մը վերջ, իւր տունը վերադառնալու պահուն, եթէ գերի մը փնտռէ, ըսէ՛ թէ պատրաստ ես իրեն ծառայելու: Գիւղազնացութեան գացած ես և կը գրէ քեզի, — «Եկ՛ւր»: Եթէ կառք չգտնես, ոտքով կտրէ ճամբան, — սէրը կ'ատէ ուշացողները: Մի՛ ուշանար ո՛չ գէշ օդէն, ո՛չ տօթին իւանձումէն, ո՛չ ալ ձիւնով ճերմկած ճամբաներու պատճառաւ.

Սէրը պատերազմի պատկերն է. ե՛տ քաշուեցէք, դո՛ւք, երկչոտներ, — իւր դբօջը պէտք չէ որ ձեզմով պաշտպանուի: Խաւարը և ցուրտը, երկար դնացքները և անպութ տանջանքները, բոլոր, վիշտերը կը սաւառնին բանակատեղիին վրայ:

Մէկ կ'ո՞ղմ նեռէ քու հպարտութիւնդ, եթէ փափաքող ես տեւական սիրոյ մը: Եթէ հաստատօրէն և դիւրութեամբ չես կրնար հասնիլ նպատակիդ, եթէ ա-

մուր գոցուած դուռ մը արգելք կ'ըլլայ անցքիդ, իջիր տանիքէն, արձակ համարձակ, և կամ սպրդէ գազանաբար բարձր պատուհանէ մը: Սիրուհիդ ուրախ պիտի ըլլայ ինքզինքը պատճառը նկատելով այն վտանգին ուրուն ենթարկուեցար. այդ իրեն համար սիրոյդ աներկբայ ապացոյցը պիտի ըլլայ:

Ես չեմ պատուիրեր քեզի որ թանկագին ընծաներ տաս սիրուհիիդ. սուր ոչինչ բաներ, բայց բաւ ընտրէ զանոնք: Երբ դաշտերը կը պարզեն իրենց հարստութիւնը, երբ բնանաւորուած ոտտերը դէպ ի հող կը հակին, թող երիտասարդ ծառայ մ'անոր տանի սակաւի մը մէջ այդ զեղջկական նուէրները, — դուն պիտի կըրնաս իրեն ըսել թէ արուարձանի պարտէզէ մը եկած են, թէ և Նախնական Փողոցէն գնած ըլլաս զանոնք:

Սրդեօք պատուիրեմ քեզ նաև որ սիրուհիդ զգայուն ազդեր հասցնես: Աւա՛ղ, ոտանաւորները բնաւ յարգ չեն վայելեր: Մարդիկ ատոնց գովասանքը կ'ընեն, իրաւ է. բայց միայն այդքան: Բարբարոս մը, կը բաւէ որ հարուստ ըլլայ, սիրուելիք կողմ մը պիտի ունենայ: Իրաւ որ ոսկեդարու մէջ կ'ապրինք, — ոսկիին է որ նախ մեծարանքները կ'ուղղուին: Ոսկիով է որ սէրը կը գնուի: Դուն իսկ, Հոմերոս, եթէ դայիր մուսաներուն ապաւինելով, եթէ մարդերուն ներկայանայիր ձեռնունայն, որքան ալ Հոմերոս մը, դուն պիտի վաճառուէիր. Կան սակայն կիներ — ատոնց խումբը շատ նիհար է — որոնք զարգացումի տէր են. մնացածները տգէտ են, բայց կ'ուզեն ցուցնել թէ չեն: Թէ ինչու ոտանաւորներդ զանոնք պէտք են երգել նոյն աստիճանին վրայ: Կարդալու ատեն, ինչ տեսակ ալ ըլլան, անոնց արժէքը աւելցուր ներդաշնակ ընթերցումով մը: Հմուտ

ներու կամ տխմարներու ուղղուած ըլլայ՝ բանաստեղծութիւնդ գուցէ պզտիկ պարզեւի մը տպաւորութիւնը պիտի ընէ անոնց վրայ:

Մանաւանդ, երբ դուն պիտի ուզես ընել բան մը որ քեզի օգտակար կը թուի, ջանա որ գեղուհիդ խնդրէ զայն քեզմէ: Թող ան երախտագարտ ըլլայ քեզի այն բանին համար զոր դուն որոշած էիր ընել. Դուն օգուտը պիտի ունենաս, ինքը պատիւը:

Եթէ սիրուհիդ սէրը երկար ատեն վայելելու կը սիրտաքիս, այնպէս մ'ըրէ որ քեզ իւր գեղեցկութենէն շրացած կարծէ: Զմայլէ իւր թեւերուն վրայ երբ ան կը պարէ, իւր ձայնին վրայ՝ երբ ան կ'երգէ, և երբ ան լռէ, դժգոհութիւն յայտնէ դառնօրէն: Իւր անկողնին վրայ քեզ ներելի պիտի ըլլայ պաշտելու ինչ որ քեզ կը զիւթէ, և, դողող ձայնով մը, շեշտելու երանութիւնդ: Եթէ շրացուի Մէտիւզէն աւելի չար իսկ ըլլար, քեզ հանգէպ պիտի մեղմանայ և տանելի պիտի դառնայ, բաւ է որ դուն կեղծես և դէմքդ չհերքէ խօսքերդ: Պարտկուելով՝ կեղծիքը արդիւնաւոր կ'ըլլայ. մերկացուած՝ նուաստացում կը պատճառէ, և իրաւամբ կը խորտակէ վերջնականապէս վստահութիւնը:

Մի քաշուիր այն հիւանդութենէն որուն կրնայ դժբաղդարար ենթարկուի սիրուհիդ: Ըրէ քու իսկ ձեռքովդ, այն ամէնը զոր ան թոյլ պիտի տայ: Թող հեծկտապղ տեսնէ, թող համբոյրներդ ո և է զգուանքի յաղթահարեն, և թող արցունքներդ իւր չորցած չըրթունքները թրջեն: Ամէն անգամ որ առիթը պիտի ունենաս, հնարէ՛ սփոփիչ երազներ զոր անոր պիտի պատմես: Սակայն, թող ծառայելու փութաջանութիւնդ հիւանդը անհանգիստ չընէ: Մի արգիլիր զինք ուտելէ,

3029
39

ո՛չ ալ իբն ներկայացուր դառնահամ ըմպ'ղիք մը. այս հոգը ձգէ մրցակցիդ .

Աէրը անորոշ է սկզբնաւորութեան . զործածուելով ուժ կը ստանայ : Եթէ զինք լաւ խնամես, ժամանակին հետ հաստատուն պիտի ըլլայ : Այնպէս մ'ըրէ որ սիրուհիդ վարժուի քեզի, — վարժութեան ըրածը ո՛չ մէկ բան կրնայ ընել : Զայն զբաւելու համար, ո՛չ մէկ ձանձրոյթի առջեւ մի ընկրկիր : Թող քեզ անդադար տեսնէ, թող միայն քու ձայնդ լսէ : Գիշեր ցորեկ իւր աչքերուն առջեւ եղիր : Երբ լաւ մը վստահ ըլլաս թէ կրնայ քու ներկայութիւնդ փնտռել, հեռացիր, որպէս զի բացակայութիւնդ հող պատճառէ իրեն : Գողար տուր իրեն . հանդատացած արտը տոկոսով կը վերադարձնէ իրեն յանձնուած սերմերը և ծարաւի հող մը անյադաբար կ'ըմպէ երկինքին ջուրերը :

Լաւ է բացակայութիւնդ չերկարել . կարօտը ժամանակին հետ կը տկարանայ : Բացական կը մոտցուի և նոր սէր մը ծնունդ կ'առնէ : Մինչդեռ Մէնէլաս հեռու տեղ է, Հէլէն, մինակ չպառկելու համար, կը սպրդի, գիշերը, իւր հիւրին տաքուկ անկողնին մէջ : Թող Մէնէլաս ուզածը ըսէ . ես, կը ներեմ Հէլէնին իւր մեղքը, — ան օգուտ քաղեց չափէն աւելի թոյլատու ամուսնի մը հաճոյակատարութենէն :

Այն իժը զոր անուշադիր օտք մը կը կոխկռտէ, այնքան սոսկալի չէ որքան այն կինը որ իւր ամուսնին անկողնին մէջ մրցակցի մը երեւան կը հանէ : Ան կը բռնկի և իւր զէմքը կը յայտնէ հողիին հրդեհը . կը նետուի կրակի և բոցի վրայ և մոռնալով ամէն նկատում, կը վազվառէ ասդին անդին, Ածնի Աստուծոյ եղջիւրէն զարնուածի պէս : Բայց, փառք Տիրոջ, ասիկ

չհետևիր թէ պէտք է միայն մէկ կնոջ սիրով բուսկանանայ : Ամուսնացած կին մը հազիւ թէ կրնայ բռնել այսպիսի յանձնառութիւն մը : Զուարճացիր, բայց միայն դադարադի մեղանչէ, մարդ պէտք չէ որ իւր յանցանքով պարծենայ : Կնոջ մը միտար այնպիսի նուէր մը որ կարենայ ձանջցուիլ ուրիշ կնոջ մը կողմէ . փոխէ՛ ձեր տեսնչութիւններուն ժամերը, և . որպէսզի ան չկարենայ քեզ յանկարծակիի բերել ուրիշի մը հետ ծանօթ թաքստոցի մը մէջ, միշտ միեւնոյն տեղը մի երթար : Ամէն անգամ որ պիտի գրես, ուշադրութեամբ վրայէն անցիր զրօժ նամակնիդ, ինչու որ շատ մը կիներ իրենց բաւածէն աւելին կը կարգան :

Եթէ, հակառակ զգուշութիւններուդ, յանցանքդ երեւան գայ, որքան ալ բացայայտ երեւայ, ուրացիր դայն մինչև վերջ : Այն ատեն սովորականէն ո՛չ աւելի հլու եղիր, ո՛չ աւելի շողօքօրթ . այնպիսի փոփոխութիւններ յանցաւոր սրտի մը ճշմարիտ յայտարարն են : Բայց մի՛ խնայեր կողերուդ . քու փրկութիւնդ խորանարդային կարողութեան մը մէջ է որ պիտի հերքէ նախորդ քաջագործութիւններդ . . . Բեզի չար բայեր յանձնարարողներ պիտի ըլլան, ինչպէս կարդիւնը : Իմ կարծիքովս, անոնք թոյն են : Ոմանք պղպեղը կը խառնեն եղիճի կծու հասիկին հետ կամ գեղին իզարողը հին գինիին . բայց խրե՛տ Երիզսի ստուերոտ բլրակներուն վրայ բնակող աստուածունէին թոյլ չտար որ իրեն յատուկ վայելքներուն մէջ մարդիկ իրենք զիրենք բռնադատեն : Գործածէ այսու հանդերձ այն ձեռնակ սախը որ կուգայ Մէկար քաղաքէն, մեր պարտէզներուն արտադրած զրգոյի խոտը և հաւկիթ : Հիմէթի մեղրէն կեր և այն պատգմերը զոր կը կրէ, իւր տերևուտին մէջ, նրբասաց շոճին :

Գուն որ, պատուէրիս վրայ, քիչ առաջ կը պար-
արկէիր անհաւատարմութիւնդ, փոխէ՛ ուղիդ և կրկին
իմ պատուէրիս վրայ, բացէ ի բաց պատմէ՛ շահագոր-
ծութիւններդ: Կիներ կան որոնց հանդէպ շատ օգտա-
կար չէ երկչոտ փաղաքշտութիւն մը և որոնց սէրը
թոյլ կ'ըլլայ առանց մրցակցի մը վախին: Պէտք է գա-
նանք թոթուել ազգու գրգռիչով մը:

Ձանա որ սիրունիդ մտանոգ ըլլայ քու մտափղ, և
վերափն առքցուր իւր պաղելու վրայ եղող սիրաբը:
Թո՛ղ գոյնը նետէ քու անհաւատարմութեանդ տագնոյ-
ցին առջեւ: Ո՛հ, չորս անգամ, անհաշուելի անգամ
երանի անոր որուն սիրունին կը դանգատի նախաա-
ռած ըլլալէ:

Որքա՞ն ատեն, պիտի հարցնես ինձի, պէտք եմ
դինք թողուլ որ իւր վիշտէն գանգատի: Կարճ ատեն
միայն, ինչու որ մի գուցէ իւր սրղողումը, երկարելով,
զայրոյթի փոխուի. Եւ ատեն է որ, նհաւա թեւերդ իւր
ճերմակ պարանոցին շուրջ և մինչդեռ ան կը բղձկի,
սխմես զայն կուրծքիդ վրայ: Կուլա՛յ, համբոյրներ տուր
իրեն. կուլա՛յ, տուր իրեն սիրոյ ուրախութիւնները և
խաղաղութիւնը պիտի կնքուի. ասիկա է՛ն լաւ միջոցն
է իւր բարկութիւնը իջեցնելու: Այն պարագային ուր
չափազանց զայրացած պիտի ըլլայ և թշնամանք բա-
ցայայտ, աշխատէ խաղաղութիւնը կնքելու իւր անկող-
նին վրայ: պիտի կակղանայ անս Մարմնոյ քողազուրկ
ձեւեր, հող է սր կը բնակի համերաշխութիւնը, հոն է
որ, եթէ կը հաւատաս ինձ, ծնունդ առաւ ներումը:

Ինքզինքը ճանչցողն է միայն որ իմաստուն կեր-
պով կը սիրէ և իւր ձեանարկները իւր ուժերուն վրայ
կը չափէ: Եթէ բնութիւնը իրեն գեղեցկութիւնը չնոր-

հած է, թո՛ղ օգուտ քաղէ անկէ. եթէ ազուր մարթ մը
ունի, թող պառկի յաճախ մերկ ուսերով. եթէ լեզուովը
հաճելի կը դառնայ, թո՛ղ խուսափի տխուր լուսթենէն.
Եթէ լաւ կ'երդէ, թող երգէ. եթէ դիմացկուն խմող
մ'է, թող խմէ:

Սիրոյ մէջ, հաճոյքները հաղուագիւտ են, ցաւերը
բաղմամբիւ. պէտք է աչքի տոնել շատ վիշտերու են-
թարկուիլը: Բեզի պիտի բուռի որ սիրունիդ դուրս ե-
լած է, կըր գուցէ դուն դայն պատուհանէն նշմարած
ես, համոզէ՛ ինքզինքդ թէ դուրս ելած է և թէ դուն
սխալ տեսած ես: Ան քեզ խոստացած է իւր դիչերը,
բայց իւր դուռը գո՞ց է: Համբերէ և պառկէ չոր հո-
ղին վրայ: Գուցէ դեռ ստախոս սպասուհի մը պիտի
բսէ քեզի ամբարտաւանութեամբ, — «Ինչո՛ւ համար մեր
դուռին անցքը կը գոցէ»: Փաղաքչէ, պաղատագին,
դուռին չըջանակները և կարծրատիրտ սպասուհին, և
դեռողէ՛ սեմին վրայ, ճակատդ պսակող վարդերը: Եթէ
սիրունիդ քեզ ուղէ, վազէ. եթէ խոյս տայ քեզմէ,
հեռացիր!

Հասնելութեամբ կրէ մրցակից մը և յաղթանակդ
ապանով է: Սիրունիդ անոր նշան կ'ընէ. համբերէ: Կը
դքէ՛. իւր նտմակներուն մի դպիր: Թող ուղածին պէս
երթայ գայ: Թոյլ տուր որ իւր յանցանքը ծածկէ, ին-
չու որ մի գուցէ հարկադրուած խոստովանութիւն մը
իրեն սորվեցնէ ա՛լ ամօթէ բնաւ չկարմրիլ: Հեռուա-
բար, զգուշացէ՛ք, երիտասարդներ, ձեր սիրունիները
մեզանչումի վրայ յանկարծակիի բերելու: Թող մեղան-
չեն, բայց թող այնպէս կարծեն թէ ձեզ բաւերով խո-
րած են: Յանցանքի վրայ բռնուած՝ երկու սիրահարներ
ա՛լ աւելի կը սիրեն զիրար: Այն վայրկեանէն ուր ի-

բարու հետ բազդակից կ'ըլլան, մին և միւսը կը յամա-
ռին այն լանին մէջ որ իրենց կորուստը կը սրտաճառէ :

Քիչ շատ տարիքնին առած կիները սիրելու տը-
ռեւտաին մէջ աւելի հմուտ են . անոնք ունին փորձա-
ռութիւնը, միակ լանը որ լաւ գործաւորներ կը կազմէ :
Ասոնք արդուգործով անգը կը լեցնեն ժամանակին ա-
ւերին և կը յաջողին, խնամքներու շնորհիւ, ծեր չերեւ-
նալու : Ճաշակիղ համեմատ, ասոնք սէրը պիտի այլա-
զանին հազար ձեւերով, — ո՛չ մէկ նկարիչ պիտի չկրնար
գաննել այդքան տարբեր դիրքեր :

Հաճոյքը, ասոնց մօտ, կը ծնի առանց գրգռիչ նա-
խազգուշութեան, և, ինչ որ մանուսնոք գմայելի է, է-
րիկ մարդը և կինը նոյն գնացքով կը յառաջանան : Ես
կ'ատեմ այն համբոյքը ուր երկուքն ալ չեն սիտփուիը
միաժամանակ : Թէ ինչու ես աւելի քիչ կ'ազդուիմ ազ-
ջկան մը համբոյքներէն : Ես պժգանք կ'ըզամ այն կի-
նէն, որ ինքզինքը կուտայ, որովհետեւ ստիպտած է
տալ, և որ անզգած, կը մտածէ իւր փնջմաներուն վրայ :
Այն հաճոյքը որ ինձ կը տրուի պարտականա թեան քե-
րուամով, ո՛չ մէկ ակտորժելի բան մ'ունի : Թո՛ղ ո՛չ մէկ
կին ինձ հանդէպ չկատարէ այդ պարտականութիւնը :

Քաղցր է ինձ լսել ձայն մը որ վայելքը կը մատ-
նէ, որ ինձ կ'ազդէ ուշացնել և երկարել հաճոյքը : Ես
կը դիտեմ այն ատեն տարփալից սիրունիիս նուազուն
աչքերը . ան կը թաշկանայ և երկար ատեն կ'արդիկէ
զիս իրեն դպելու :

Հաւատա՛ ինձ, Վէնիսի հաճոյքը պէտք չէ փու-
թացնել, այլ ճարտար յապաղումներով, անոր գանդա-
զօրէն համնիլ :

Երբ դուն գտած պիտի ըլլաս այն կէտերը, որոնց

դպելէդ կինը հաճոյք կ'ըզայ, թո՛ղ ամօթխածութիւնը
քեզ չարդիկէ ձեռք երկարելու ատոնց : Դուն պիտի
տեսնես իւր աչքերուն փայլիլը բարախուն բոցով մը,
ինչպէս այն արեւը որ կը փայլի այիքի մը մէջէն : Յե-
տոյ պիտի դան տրտունջի խօսքերը, յետոյ անո՛ւշ մըր-
մունջ մը, յետոյ հեշտին հեծեծանքները և ձեր խաղե-
րուն հետ ներդաշնակ բաւերը : Բայց մի՛, թուաջ վա-
զելով, սիրունիդ ես թողուր, և թող ան ալ նոյնպէս
քեզմէ աւելի չյառաջանայ : Գացէք նպատակին միասին :
Հեշտանքը այնքան աւելի կատարեալ է միայն որքան որ
կինը և մանչը պարտասած կ'իյնան միաժամանակ :

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ ԱՂՋԻԿՆԵՐՈՒ

Աստիճանները կին է, և հազուստով և անսուսով,—տարբերակ չէ ուրեմն որ իւր սեռին նկատմամբ նպաստաւոր ըլլայ: Բայց ես միայն թեթեւ սէրերը պիտի ուսումնասիրեմ և կնոջ պիտի սրբվեցնեմ ինքզինք սիրցնելու արուեստը:

Երբ տակաւին այդ ձեր ձեռքն է և երբ կեանքի գործան մէջն էք, ձեր ատենը լաւ անցուցէք. տարիները կ'անցնին կ'երթան արիւթին սէս: Պիտի դայ որ մը ուր դու՛ն, որ այսօր կը մերժես սիրահարդ, դուն պիտի տարածուիս, ցաւրտ և խորշումած, ամայի անկողնիդ վրայ: Մի գլանար ուրեմն հաճոյքը այն սիրահարներուն որ զայն կը խնդրեն:

Եթէ քեզ խաբեն ի՞նչ կը կորսնցնես: Ամէն ինչ կը մնայ քեզի: Թող քեզմէ հազար բան գողնան, դուն ատով պիտի չաղքատանաս: Երկաթը կը բարաւնայ չըփուռէն, խճաքարը կը մաշի, բայց դուն այդպիսի բանէ

մը վախնալու ոչինչ ունիս անձիդ այդ մասին համար!:

Ինչպէս կուրծիւնը աստուածներուն մէկ ընծան է. բայց քանի՞ կիներ կրնան հարստանալ իրենց գեղեցկութեամբ! Ձեզմէ չատերուն չէ վիճակած այս թանկագին նուէրը: Այսուհանդերձ արդուզարդի խնամքները պիտի աղւորցնեն դէմք մը որ կը թառամի անհոգութեան մէջ:

Թող ձեր մազերը անխնամ չըլլան. իրենց սիրունութիւնը կախում ունի զանոնք կարգադրող մասներուն աւելի կամ նուազ ճարտարութենէն: Հազար տարբեր վարսածեւեր կան. թող իւրաքանչիւրը ընտրէ այն որ իրեն է՛ն լաւ կը վայելէ, և թող նախ իւր հայելիին դիմէ: Չուսածե դէմք մը կը պահանջէ պարզ ձեղք մը մէջտեղը. կրոր դէմքի մը աւելի, զիւրուն ծայրը, թեթեւ հանգոյց մը կ'երթայ, և որ սկանջները բացը թողու: Ուրիշ մը ոլորանները ուսերուն վրայ ծիպ պիտի տայ, ուրիշ մը զանոնք պիտի վերցնէ Տիանի ձեւով: Աս' զանոնք ազատորէն պիտի յանձնէ հովին. ան' զանոնք պիտի ժողվէ քունքերուն վրան:

Ասով հանդերձ, մազերու անխնամ ձեւ մը կ'երթայ շատ մը կիներու. անոնորը նախորդ օրուքնէ մնացած պիտի կարծէր, և դեռ նոր յարգարուած են: Արուեստը պէտք է կեղծէ պատահմունքը:

Ընտրեցէ՛ք ձեր հազուստներուն գոյնը. նոյն երանգները զիրար չեն բռներ: Սեւը կը վայելէ խարտեային, և ձերմակը թուխին:

Ձեզի գրեթէ պիտի պատուիրէի հոգ տանելու որ ձեր անուրձները զարչահոտ չըլլան, ո՛չ ալ ձեր ազգրերը անողորկ՝ մազերու երեւէն: Բայց կովկասի ազգիկներուն չէ որ կ'աւսուցանեմ, ո՛չ ալ անոնց սք Գայիքի ջուրերէն կը խմեն!:

Յանձնարարի՛մ ձեզի որ երբէք չձգէք, անհաղու-
թեամբ, որ ձեր անգամները սնունտն կամ որ առատուն
երբէք չլուաք ձեր բերանը կասկածելի ջուրով մը :
Դուք լաւ գիտէք սպիտակաշեղէն փոխ առնելու ձեր-
միջութիւնը և կարմիր դնելու հոն ուր արիւնը չէ դրած
բնաւ : Դուք շինծու կերպով կը լեցնէք ձեր յոնքերուն
բացը և զօղմեքիթի թեթեւ խաւով մ'է որ կ'արգիլէք
ձեր այտերուն յայտնելու ձեր տարիքը : Դուք չէք ա-
մըջնար ձեր աչքերը ստորադծելու ամուխի կամ քրքումի
(safran) գիծով մը :

Պէտք չէ որ այսուհանդերձ ձեր սիրանարը յան-
կարծակիի բերէ սեղանին վրայ ձեր տուփերը . թող
ձեզ գեղեցկացնող հնարքը աննշմար մնայ \ Անոր յայտ-
նութիւնը հաճելի չէ : Շատ բաներ, արդէն, մեզի անա-
խորժ կուգան երբ անոնց կատարուելը կը տեսնենք .
ըլլալէ վերջ՝ կը հաւնուին անոնք :

Քոշարկէ՛ մարմնոյդ թերիները : Եթէ կարճ ես,
նստէ՛, թէ չըլլա՛յ որ, ոտքի վրայ, նստած կարծուիս :
Եթէ գաճաճ ես, երկնցի՛ր անկողնիդ վրայ . բայց, հոն
ալ, որպէս զի չկարենան քու չափդ առնել, այնպէս մը
ըրէ որ հազուաաներդ ոտքերդ պահեն : Թող շատ բա-
րակ կինը հասա կերպաններ գործածէ, և թող լայն վե-
րարկու մը կախուի իւր ուսերէն : Թող դալկադէ՛մը ծի-
րանիով ներկէ իւր մորթը . թխագոյնը՝ կոկորդիլոսի
ճարպին դիմում ընէ : Թող տխրե՛ծ ոտք մը ձերմակ կօ-
շիկի մը մէջ պահուըտի, և թող չոր սրունք մ'երբէ՛ք
արեւու երես չտեսնէ \ :

Բարակ բարձիկներ տղեղ ուսերը կը սրբագրեն :
Փարթամ կուրծքի մը եշարք մը կը վայելէ . Այն կինը
որ հաստ մասներ ունի և անողորկ եղունգներ, թող

իւր խօսքերը քիչ անգամ շեշտէ շարժուձեւերով : Ան սը
ծանր շունչ մ'ունի երբէ՛ք անօթի փորով պիտի չխօսի,
և միշտ քիչ մը հեռու պիտի կենայ իւր խօսակցին
գէ՛մքէն :

Եթէ ակուններդ սեւ են, կամ շատ երկար, կամ
անկարգ, խնդուքը քեզ ամենամեծ սրանեղութիւնը պի-
տի պատճառէ :

Ո՛վ պիտի հուսատար, երիտասարդ աղջիկները խըն-
դալ ալ կը սորվին, և այս արուեստը իրենց նոր հրա-
պոյր մը կուտայ : Թող բերանին փոքր բացուի, թող
պզտիկ փոսիկներ կազմուին այտերնուն, և թող իրենց
վարի չրթունքը ծածկէ ակուններուն ծայրը :

Արուեստը ո՛ւր պիտի չմանէ . կիները կը սորվին
հաճելիօրէն լալու, և անոնք կրնան լալ երբ և ինչպէս
որ կ'ուզեն \ :

Ի՛նչ պիտի ըսեմ անոնց մասին որ արտասանու-
թեան անհրաժեշտ կարգ մը տառեր կը կլլեն, և որ լե-
զունին կը բաճառաստեն կակաղելու իրենց ուղածին
պէս : Բաւ մը գէ՛շ արտասանելով, թերութենէ մը հրա-
պոյր մը կ'ընեն . պիտի կրնային անոնք լաւ խօսիլ, ու
կը սորվին գէ՛շ խօսելու \ :

Հաճելի բան մ'է երգը : Թոյ օրիորդները երգել
սորվին, անուշ ձայն մը, շատերուն քով, գեղեցկու-
թեան տեղը կը բռնէ : Թող երբեմն կրկնեն թատրոնին
մէջ լուսած ծանր կտարները, և երբեմն եզիպտական
երաժշտութեան թեթեւ եղանակները : Կինը դաստիա-
բակուած ըստ մեր բաղձանքներուն, պիտի գիտնայ ա՛յ
ձեռքով բռնելու ձգտող, ձախով՝ առաւիղը :

Ո՛վ պիտի տարակուսի թէ ես կը պահանջեմ երի-
տասարդուհիէն որ պարիկ գիտնայ, և, թողլով խնջոյքի

բաժակը, կարենայ իւր թուեքը շարժել ներդաշնակօրէն։
Հազար անուակ խաղեր սորվեցէք, աղջիկներ, ան-
մայթ բան է եթէ խաղայ չգիտնայիք. յաճախ խաղաղու-
ատեն է որ սէրը կը ծնի։

Թող գեղեցիկ կլին մը աչքառու կերպով ներկայա-
նայ հանրութեան. կնասէրներու մէջէն պիտի պատահի
անշուշտ մէկը որ զինք պիտի առեւանգէ։ Թող ամէն
անգամ աչքատի սիրուն երեւնայու և թող իր միտքը
ուրիշ հոգ չունենայ բայց եթէ իւր ազատութիւնը, Պա-
տանմունքը կրնայ ամէն անգամ ծառայել։ Կին, նեղ
ուսկանդ չարունակ. է՛ն չսպասուած վիճերուն մէջ
ձուկեր կան։ Յաճախ ամուսնի մը մեռելակիսն թափո-
րին մէջն է որ նոր մը կը դանուի. ասոր համար կը
վայելէ ցիրուցան մտղերով երթալ և ազատ ընթացք
տալ արցունքներուն։

Չգուշացէ՛ք, ս'վ կրնէք, այն մարդերէն որ բան
զործ ըրած են շուպիելու իրենց հազուաաները և դե-
ղեցկութիւններն, և յարգելէ՛ իրենց զլուխին վարպետ
յօրինուածքը \ Ինչ որ կ'ըսեն ձեզի, հազար անգամ ը-
սած են ուրիշներուն. իրենց սէրը յեղյեղուկ է, և դժ-
ուար թէ անկ մը հաստատ կենայ։ Ինչ կրնայ ընել կին
մը, երբ էրիկ մարդը աւելի կ'նացած է քան ինք և որ
կը փորձուի նոյն իսկ աւելի սիրահար ունենալ։

Կրնէք, եթէ մարդիկ ձեզի շատ կը խոստանան,
նոյնչափ դուք ըրէք խօսքով. եթէ առատաձեռն են,
հատուցանեցէ՛ք հաճոյքներով։

Թող աչքը-բաց սպասուհի մ'ընդունի քու սիրա-
հարիզ նամակները։ Բայց քննէ՛ զանոնք, կշռէ՛ կար-
դացած բառերդ, և դուշակէ թէ կը սառն ան կամ թէ
իւր աղաչանքը բանկած սրտէ մը կը բլլօրի։ Յետոյ մի՛

անապարեք պտտասխանելու. սպասուե՛ր միշտ կը խթանէ
սիրահարը, եթէ ստիպյն շատ երկար չէ։ Շատ դի-
րութեամբ մի խոստանար անձը երկտառերգ խնդրար-
հաւին. ի փոխարէն, խտտօրէն մի՛ մերժեր իրեն ինչ որ
կը խնդրէ։ Այնպէս մ'ըրէ որ ան յուսոյ և վախնայ
միանգամայն և թող ամէն մերժումիդ իւր յոյսը աւել-
նայ և իւր վախը պակսի։ Աղջիկներ, թող ձեք սճը
մաքուր բլլայ, պարզ և մաերմտկան. անհաճոյ բացառ-
ութիւնները գաւնիկ խօսուածքին մէջ եղածներն են։
Քանի քանի անգամներ վարանող սիրահար մը նամակ-
ներով հրապուրուած է։ Քանի քանի անգամներ, կո-
պիտ լեզու մը վնասած է մարմնոյն գեղեցկութեան։

Վախցի՛ր մրցակիցէ մը. պիտի յաղթանակես, կը
բաւէ որ մինակ բլլաս։ Ասողիկն ալ, կայօրութեանց
պէս, չըխմանար բաժանումի։

Ինչ որ կ'արգիլէ էրիկներուն սիրելէ իրենց կիները
սա՛ է որ կը մօտենան անոնց երբ որ կ'ուզեն։

Մուղակիդ մէջ նոր ինկած սիրահարը թող նախ
հրճուի միայն ինքն ըլլալուն համար մահիճիդ մէջ մըտ-
նող. թող քիչ ատենէն կասկածի թէ չնորհներդ բաժ-
նագ մրցակից մ'ունի։ Այս ուղմանարքներդ մէկ կողմ
ձգէ, և իւր սէրը պիտի նուաղի։ Իւր կապանքէն ա-
զատած կայտառ ձի մը երբէք այնքան լաւ չվաղեր որ-
քան երբ հասնելիք կամ անցնելիք ուրիշ ձիեր կան։
Վերաբարանք մը չափէն աւելի կ'արծարծէ մահամերձ
հրահրայքը։ Ես իմ մտիտ կը խոստովանիմ թէ այնքան
աւելի կը սիրեմ որքան զիս կը վիրաւորեն։ Թող սի-
րահարը, սոսուհանդերձ, վշտակրելու շատ պատճառ-
ներ չունենայ, և թող իւր կասկածանքին մէջ իւր գիտ-
ցածէն աւելին չերեւակայէ։

Ան պիտի զրզուռի խորհելով երեւակայական ծառայէ մը դորձ դրուած ամենախիստ հսկողութեան մը կամ ամենախոստ առուանի մը զլիացաւ նախանձին վրայ: Բանի հաճոյքը ղիւրբին է, ու այնքան կը կորսնցնէ ան իւր արժէքէն: Թայիսէն աւելի՞ ազատ ես, վախեր երեւակայէ: Աւելի յարմար է սիրահարդ դունէն ներս առնել, անցուր զայն պատուհանէն, և թող զէմքդ կրէ վախին ըտրոր նշանները՝ թող սատանորդի սպասուելի մը վաշելով գայ և բացազանչէ, — «կորսուած ենք»: դուն, պահէ զողահար երիտասարդը ուր որ ըլլայ, Բայց թող իւր սէրը ճանչնայ նաև առանց սրաազողի վայելքներ, զի մի՞ գուցէ ենթադրէ թէ գիշերներդ շատ սուղի կը գնուին:

Եթէ շատ վատանող ես, ուրիշներ պիտի խլեն քեզմէ վայելքներդ և դուն նապաստակ մը տեղէն չարժած պիտի ըլլաս մրցակիցներուդ համար: Այս յօժարափոյթ բարեկամուհիդ որ քեզ կը մատուցանէ իւր սնուհակը և իւր անկողինը, հաւատա՛ ինձ, նոյն տեղը հետս գտնուած է մէկէ աւելի սնուամներ: Մառայութեանդ մէջ ալ շատ դեղեցիկ սպասուելի մը մի՞ ունենար. յաճախ ան պիտի կատարէ, ինձ հանդէպ, իւր տիկինին դերը:

Չանա՛ — և ղիւրբին բան է այս — որ մենք մեզ սիրուած կարծենք, — ժարդ ղիւրբու կը հաւատայ իւր փափաքածին: Թող կինը սիրազեղ նայուածքներ ուղղէ երիտասարդի մը վրայ, թող խորունկ հառաչներ արձակէ, թող հարցնէ անոր ուշ զօգուեն պատճառները, թող իւր հարցումին արտասունքներ և նախանձի շինձու կսկիծը միացնէ, թող կըսուեցներովը ճանկատէ անոր երևար: Տղամարդը շուտ պիտի համազուի, և պիտի

գլխայ անոր վրայ. — «Ինձի համար խնդ կ'ըլլայ» պիտի ըսէ, մանաւանդ եթէ ինքնահաւան մ'է, և եթէ ինքնիրեն կը ժարի հայելիին մէջ և եթէ կը կարծէ որ կարող է սէր ներշնչել աստուածունիներուն: Բայց դուն, աղջիկ, ո՞վ որ ալ ըլլաս, նախապէս մը թող քեզ միջակորէն վրդովէ: Եւ մի՛ կորսնցնիր գլուխդ, մրցակցի մը լուրին: Մնաց որ շատ ալ ղիւրբանաւան մի՞ ըլլար:

Սմէն ինչ ղիտցիր. տուր մարմնիդ ղիւրբեր ըստ պարագաներու, — ամէն ղիւրք չյարմարիբ ամէնուն: Եթէ կինը զէմքով շատ դեղեցիկ է, թող զէպ ի ետեւ երկինայ: Անոնք որ հաճելի են իրենց կոնակով, թող կոնակի կողմէն ցոյց սան գերեհք: Մեկանիօն իւր ուսերուն վրայ կը կրէր Ազալանդին սրունքները, այս ղիւրքը առէք, դուք որ գեղեցիկ սրունքներ ունիք: Թող պզտիկը հեծեալի ղիւրքով երթայ. շատ խոշոր ըլլալուն համար էր որ Հէքթօրին կինը չհեծաւ բնաւ: Այն կինը որ իւր երկար հասակովը կը մասնանշուի, ծունկերովը պիտի ճնչէ իւր անկողինը, գլուխը թեթեւօրէն մէկ կողմ հակած: Երիտասարդութեան գիտակը և անթերի ճիտ մ'ունեցողին հետ, մարդը ոտքի վրայ պիտի կենայ, մինչդեռ ան պիտի երկնայ զառիվար անկողնի մը վրայ: Մի՛ ամնար, ո՞վ կին, քակելու մազերդ, թեսաղիական պախաքի մը պէս և թող տալէ վարսողութենքդ վզիդ շուրջ: Ի՞նչ ալ, որուն պարտը ճառնդներու աստուածայ կողմէն խորշոմներով գրոշմուած է, թեթեւաչարժ Պարթևէին պէս ընկրկելով բնկրկելով կուռէ: Ասողիկը հողար ղիւրքեր կ'առնէ. էն պարզը և էն քիչ յողնեցուցիչը կը կայանայ կիսովին ալ կողին վրայ շրջելուն մէջ:

Թող կինը ճաշակէ հեշտանքը մինչև իւր էն խո-

րունկ ծուծը և թող իւր հաճոյքը իւր սիրահարէն զգացուի նոյն կէտին վրայ. թող վերջ չարուի ոչ գողար բառերուն ոչ քաղցր մրմունջներուն. թող հեշտագրգիւ խօսքերը ընդ միջին անոնց խաղերը:

Եւ դուն ալ որուն բնութիւնը զլացած է հեշտանքի զգացումը, կեղծէ հաճոյքը ստայօղ խոստովանութիւններով: Դժբախտ է այն աղջիկը, որուն գործարանը որմէ մարդն ու կինը պէտք են վայելել նոյն չափով՝ անզգամ է ու թմրած: Դոնէ, երբ կը կեղծես, զգուշացիր ինքզինքդ մասնակէ. ջանա այնպէ՛ս ընել որ խաբես չարժուանքերովդ և աչքերովդ: Թող քու ձոյնդ և հառաչներդ հաճոյքիդ մասին վկայեն: Ո՛վ ամօթ՝ հեշտանքն ալ ուրեմն իւր գաղտնիքներն ունի !:

ՎԵՐՉ

1720

0025897

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0025897

